

## ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР БРИТАНСЬКОГО ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

**Г. В. Вахняк**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;  
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;  
тел. +380966986131; e-mail: whalyna@gmail.com*

*Стаття присвячена дослідженню євроскептицизму як характерного явища для Великої Британії. Проаналізовано причини поширення даної політичної течії як у Великобританії, так і загалом у Європейському Союзі. Визначено, що євроскептицизм здійснює дедалі більший вплив на європейський політичний та інтеграційний процес.*

***Ключові слова:** Європейський парламент, Європейський Союз, політичні партії, політичні групи, євроскептицизм.*

Характерною рисою XXI століття є посилення ролі та впливу противників європейської ідеї та її інституційного втілення. Значно збільшилася кількість євроскептичних партій, розширилася їхня електоральна база, зріс вплив на політичні процеси та інтеграційні процеси в Європейському Союзі.

У більшості країн-членів Спільноти євроскептики змогли об'єднати та спрямувати свої протестні настрої у політичні партії. Символом їхнього тріумфу стали вибори до Європейського парламенту 2014 року. Так, у Великобританії переконливу перемогу здобула Партія незалежності Сполученого Королівства (27,5%), у Франції на першому місці опинився Національний фронт (24,8%), в Італії друге місце за кількістю голосів отримав «Рух 5 зірок» (21,1%), а не так давно сформована партія «Альтернатива для Німеччини» змогла зразу ж набрати 7,1% голосів. Окрім того, євроскептики увійшли до парламентів Данії і Швеції, Австрії і Бельгії, Угорщини та Греції. Зважаючи на ці фактори, дослідження євроскептицизму, його інституційних вимірів як у окремих країнах, так і в Європі загалом, є актуальним на даному етапі, адже подальше поширення вказаної політичної течії може негативно впливати на реалізацію євроінтеграційної політики.

У вітчизняній та зарубіжній літературі дослідження ультраправих партій в Європі, а також розвиток, особливості, поширення євроскептицизму його вплив на інтеграційні та політичні процеси в ЄС розкривається в працях таких науковців: І. Баригіна, П. Таггарта, О. Щербяка,

П. Копецькі, С. Мудрова, О. Оськіна, К. Воронова, К. Матющенко, Л. Глухарьова, А. Горюхіна, Н. Залоказова, Х. Лаба та інші.

Об'єкт дослідження – євроскептицизм як неодмінна складова політико-ідеологічного простору Великобританії.

Предмет дослідження – інституційний вимір євроскептицизму у Великобританії.

Мета статті – дослідження загальних особливостей євроскептицизму загалом та у Великобританії, його впливу на інтеграційну політику Європейського Союзу.

Євроскептицизм – багатогранний і багатогранний феномен. Це, зокрема, стосується як причин його виникнення, так і його проявів. Як саме поняття, євроскептицизм вперше з'явився у Великобританії в 70-х роках ХХ століття серед противників членства країни в Європейському Союзі.

На сьогодні термін «євроскептицизм» використовують тоді, коли мова іде про негативне та скептичне ставлення до європейської інтеграції. Крім загального несприйняття інтеграції в Європейський Союз, євроскептики виступають проти окремих сфер діяльності Спільноти, зокрема, проти введення єдиної валюти євро, побудови наддержавних утворень та федералізації. Найчастіше противники євроінтеграції виступають з позицій підтримання національних держав, їх суверенітету та висловлюють побоювання, що подальша інтеграція знівелює національний суверенітет держав-націй. В цілому, на початку ХХІ століття євроскептицизм став одним з найзначніших явищ суспільно-політичного життя Європи [1, с. 48-49].

Як зазначалося, батьківщиною виникнення євроскептицизму вважається Великобританія. Завдяки своєму особливому положенню в Європі, ставленню до євроінтеграції, саме у Британії склалися сприятливі умови для виникнення і поширення цієї течії.

На сьогодні євроскептики у Великобританії займають міцні позиції. Їхні політичні партії у своїх програмах об'єднують спільні ідейні погляди та переконання. В першу чергу, британці не поділяють ідеї щодо створення єдиної європейської держави, оскільки країни з різними традиціями, культурними цінностями, мовами не можуть трансформуватись в однорідний союз.

Крім зазначеного, євроскептики переконані, що Європейський Союз негативно впливає на внутрішньополітичну ситуацію у Великобританії, вони категорично виступають проти приєднання країни до зони євро. Противники євроінтеграції також стверджують, що суверенітет і свобода Британії обмежуються діяльністю інститутів Європейського Союзу, які збільшують своє управління, в деякій мірі, від національного до наднаціонального рівня [6].

Логічно, що за останні роки зростання євроскептицизму сприяло виникненню і розвитку багатьох політичних партій як на теренах Вели-

кобританії, так і по цілій Європі, які керуються схожими антиєвропейськими положеннями у своїх програмах [4].

Вибори до Європейського парламенту, які відбулись у 2014 році, підтвердили цей факт. Вона засвідчили значне посилення позицій євроскептиків у їхніх країнах, і, як наслідок, в Європейському парламенті.

Обраний у 2014 році Європейський парламент за партійною ознакою структурований так:

- Група Європейської народної партії – об'єднана європейська політична партія, котра включає окремі національні християнсько-демократичні та консервативно-буржуазні партії. Чисельно найбільше загальноєвропейське партійне об'єднання Європи – 217 депутатів.

- Група Прогресивного альянсу соціалістів і демократів – політична фракція в Європейському парламенті партії Європейських соціалістів та їх союзників – Соціал-демократичної партії, а також друга за величиною фракція.

- Європейські консерватори і реформатори – група, створена після виборів до Європейського парламенту в 2009 році консервативними партіями.

- Група Альянсу лібералів і демократів за Європу – це наднаціональне об'єднання, утворене в 2004 році за ініціативою двох європейських політичних угруповань: Партії європейських лібералів, демократів і реформаторів та утвореної після європейських виборів Європейської демократичної партії.

- Група Європейські об'єднані ліві – Нордичні зелені ліві – політична фракція, яка об'єднує європейські комуністичні, соціалістичні та екосоціалістичні партії. Члени належать до двох європейських партій: Європейської партії лівих та Альянсу нордичних зелених лівих.

- Група Зелені / Вільний європейський альянс Зелені/ЄВА – фракція складається з представників двох політичних груп – Партії зелених країн Європейського Союзу, об'єднаних в Європейській партії зелених, Вільного європейського альянсу, який репрезентує «народи без держав».

- Європа свободи і прямої демократії – політична група в Європейському парламенті VII скликання, утворена 1 липня 2009 року.

- Європа націй і свобод – ультраправа політична група Європейського парламенту, яка була створена 16 липня 2015 року. До її складу входять: Національний фронт Франції, Партія свободи (Нідерланди), Австрійська партія свободи, італійська «Ліга Півночі», бельгійський «Фламандський інтерес», депутати з Польщі та Великобританії.

- Група незалежних депутатів [8], [9].

В порівнянні з попередніми виборами до Європейського парламенту, останні відрізнялися високою мобілізацією євроскептиків, що в свою чергу, і призвело до змін в партійній структурі. Євроскептики подвоїли свій результат в порівнянні з попередніми виборам. Зараз ці пар-

тії одержують більше 100 місць з 751, в той час як в 2009 році у два рази менше.

Найсприятливіші умови для поширення партій євроскептиків склались в найрозвиненіших країнах Європи: Франції, Великій Британії, Австрії, Італії та Німеччині [7].

Найбільш помітною ця тенденція була у Франції, де ультраправі на чолі з Марін Ле Пен обійшли своїх конкурентів і одержали 24 мандати (з 74 можливих від Франції), що на 20 більше, ніж на минулих виборах. За п'ять років, що минули з попередніх виборів до Європарламенту, партія піднялася з шостого на перше місце, отримавши чверть голосів французів. У Великій Британії перемогу здобула ультраправа популістська Партія незалежності Сполученого Королівства – 24 мандати з 73 (на 11 більше ніж на минулих виборах), вона була створена в 1993 році під гаслом виходу країни з Європейського Союзу. Вперше в історії країни вона обійшла грандів британської політики – лейбористів і консерваторів. В Італії дві ультраправі партії разом одержали 22 мандати з 73 від Італії, це при тому, що одна з партій посіла друге місце, незважаючи, що є новоствореною, і взагалі вперше приймає участь у виборах. У Німеччині партія євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» вперше здобула 7 мандатів.

У Греції перше місце прогнозовано зайняла ліворадикальна коаліція «Сіріза», яка отримала 6 мандатів у Європарламенті. Однак сенсацією стало те, що третє місце і право провести двох депутатів отримала ультранационалістична партія «Золота зоря», яку називають неонацистською.

У ряді інших держав-членів Європейського Союзу (Данія, Швеція, Австрія, Угорщина) націоналісти та євроскептики також продемонстрували досить високі електоральні показники [5].

Ще одним вагомим показником поширення євроскептицизму в останні роки було значне зниження рівня участі громадян у виборах до Європейського парламенту у 2009 і 2014 роках. Нагадаємо, що вибори проводяться з 1979 року, коли до урн прийшли віддати свій голос майже 62% громадян Європейського Союзу. У 1984 році – 58,98%, у 1989 – 58,41%, 1994 – 56,67%, а в 1999 році на вибори прийшло менше половини населення Спільноти – 49,51%. У червні 2004 року на виборчі дільниці прийшло лише 45,47% виборців, у 2009 побито черговий антирекорд – 43%. У травні 2014 році в голосуванні взяли участь 43,09% виборців. [3, с. 77-79].

Причинами того, що в Європі збільшується кількість євроскептиків є, в першу чергу, ті події, які відбуваються на її території. Адже завжди ту чи іншу політичну силу народжують виклики, які стоять перед країною. На сьогодні найбільшою загрозою для Європи є не економічний розвиток чи соціальний захист, а міграція, тероризм, етнічна злочинність та зникнення європейської ідентичності.

Як зазначалось, розширення євроскептицизму в останнє десятиліття сприяло виникненню і розвитку як на території Європи, так і в самій Великій Британії багатьох партій та організацій з певними антиєвропейськими настроями. До них відносяться: Партія незалежності Сполученого Королівства, Британська консервативна партія, Британська Національна Партія. До організацій євро скептиків відносять: «Група Брюгге», «Бізнес за Стерлінг», «Конгрес за демократію», «Європа націй», «Новий Альянс», «Вільна Британія». Однак, основною, найбільшою та найпотужнішою партією названого спрямування на сьогодні є Партія незалежності Сполученого Королівства. Вона була заснована 3 вересня 1993 року в Лондонській школі економіки кількома членами. Від заснування партія значно прогресувала та зміцнювала свої позиції. Спочатку представлена невеликою кількістю членів, а на сьогодні вже затвердилася національному рівні як одна з найбільших у країні [6]. З кожними наступними виборами до Європарламенту партія збільшувала кількість місць.

Таблиця 1.

Вибори до національного парламенту	Кількість голосів	Кількість місць	Вибори до Європейського парламенту	Кількість голосів	Кількість місць
1997	105 722 (0,3%)	0	1994	150 251 (0,98%)	0
2001	390 563 (1,5%)	0	1999	696 057 (6,96%)	3
2005	603 298 (2,2%)	0	2004	2 650 768 (16,1%)	12
2010	917 832 (3,1%)	0	2009	2 498 226 (16,5%)	13
2015	3,881,099 (12,6%)	1	2014	4 376 635 (27,49%)	24

Лідер Партії незалежності Сполученого Королівства, 4 липня 2016 року, Найджел Фараж оголосив про відставку з посади лідера партії через позитивний для нього результат референдуму про вихід Великої Британії з Європейського Союзу, що відбувся 23 червня 2016 року, і досягнення, таким чином, його основної мети, заради якої він і прийшов у політику. Новим лідером Партії незалежності Сполученого Королівства, 16 вересня цього ж року, обрали Даян Джеймс, яка до цього займала посаду заступника голови партії.

Головною метою Партії незалежності Сполученого Королівства є вихід країни з Європейського Союзу. Партія бачить майбутнє Великої Британії як незалежної і конкурентоспроможної нації. В програмі партії зазначено, що вона не намагається зруйнувати Європейський Союз, однак вважає необхідним вихід Великої Британії зі Спільноти. На переконання членів партії, ЄС є централізованою структурою, яка прагне відібрати незалежність країн та проводити в них свою політику. Вони стверджують, що не тільки їхня валюта знаходиться в небезпеці, а й національність, право, торгівля, вільне проведення внутрішньої і зовнішньої політики.

Мабуть, не випадково те, що саме у Великобританії, як батьківщині євроскептицизму, відбувся, 23 червня 2016 року, референдум щодо членства країни в ЄС, а Партія незалежності Сполученого Королівства стала очільником кампанії виходу з Європейського Союзу.

Передісторія референдуму умовно розпочалась 1961 року. Саме тоді, коли датується початок офіційних взаємовідносин між Європейським Союзом та Великою Британією щодо інтеграції та коли останньою було подано заявку на вступ до Європейського Економічного Союзу (ЄЕС). Того ж року за ініціативи президента Франції де Голля прохання Британії було відхилено. 1967 року керівництвом Великої Британії вдруге подано заявку, яка отримала такий самий результат. Після відставки де Голля Великобританія зробила у 1969 році ще одну спробу, яка мала позитивне вирішення у 1972 році – і з початку 1973 року країна увійшла до ЄЕС. Однак, членство в ЄС було спірним питанням для Сполученого Королівства як в той час, так і до 2016 року, оскільки повної інтеграції не відбулося, як приклад, була залишена своя валюта і відмова від зони євро. Фактичне обговорення можливого виходу Британії з Європейського Союзу з'явилося на порядку денному після економічної кризи 2008 року, яка сильно вдарила по Європі [1, с. 49].

Міграційна криза відкрила шлях до вибухового зростання популярності ксенофобських антиєвропейських партій, зокрема, ультраправої Партії незалежності Великої Британії Однією з передумов також була названа незгода та панічне побоювання населення в Великій Британії щодо політики біженців в ЄС, ксенофобські та антиєвропейські рухи були підсилені націоналістичними партіями. І як результат – 51,9 % населення Великобританії проголосували на референдумі за вихід з ЄС.

Таблиця 2.

Країна	Так, %	Ні, %
Великобританія	51,9	48,1
у т.ч.		
Англія	53,4	46,6
Шотландія	38	62
Уельс	52,5	47,5
Північна Ірландія	44,2	55,8

За свою 60-річну історію Європейський Союз знав лише один напрямок руху – вперед. Кількість країн-членів зросла з шести в 1957 році до сьогоднішніх 28, а їхня інтеграція ставала тіснішою. Однак, як бачимо, теперішня ситуація характеризується порушеною логікою розвитку європейського простору, яка виходила з того, що країни сприятимуть відкриттю кордонів та об'єднанню спільних зусиль. Після того, як 23 червня більшість громадян Великобританії неочікувано для континенту і мільйонів жителів Сполученого Королівства проголосували на

референдумі за вихід з ЄС, організація опинилась у т.зв. невідомості, адже Велика Британія завжди посідала центральне місце у Європейському Союзі.

Деякі експерти вважають, що референдум про вихід з Союзу був задуманий британськими політиками, щоб виторгнути нові привілеї держави в рамках Союзу. Однак, не було враховано настрої населення та сили євроскептиків. Так, одним махом була знищена економічна та зовнішня політика, яка розроблялася півстоліття.

Євроскептики також натякають на можливість повторення сценарію Brexit у Франції, Нідерландах, Австрії та інших країнах, що в свою чергу може призвести до розпаду Європейського Союзу [2].

Таким чином, на сьогоднішній день євроскептицизм охоплює всі політичні сили, як ліві, так і особливо праві, які не підтримують або європейську ідею, або її інституційне втілення.

Бурхливе зростання популярності євроскептиків обумовлене цілою низкою негативних тенденцій в Європейському Союзі. По-перше, в останні кілька років в більшості економік об'єднання проявилися кризові явища. По-друге, під загрозою опинилася національна ідентичність європейців. Крім того, істотну роль в зниженні популярності європейського проекту грають недостатня демократичність керівних органів ЄС і передача частини державних повноважень в наднаціональні органи.

Усі ці факти спонукають до більш ґрунтовного та поглибленого вивчення причин, передумов та особливосте євроскептицизму в країнах-членах ЄС, адже євроскептики з кожними наступними виборами посилюють свої позиції в Європейському парламенті. Це, в свою чергу, може негативно позначитись на євроінтеграційній політиці Європейського Союзу, в чому не зацікавлена українська сторона.

### *Література*

1. Артьомова Є. Євроскептицизм: сутність, передумови і тенденції поширення / Є. Артьомова // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Політологія. – Севастополь, 2012. – Вип. 136/2012. – С. 48-50.
2. Гра на вибування: хто залишиться в ЄС [Електронний ресурс] // Міжнародна панорама. – Режим доступу: <http://www.ukrop-ua.net/publications/world/17555-gra-na-vibuvannya-hto-zalishitsya-v-yes.html>.
3. Мойсієнко В. Електоральна активність на виборах до Європейського парламенту: політико-соціологічний зріз / В. Мойсієнко // Вісник Центральної виборчої комісії. – № 2-3 (16-17). – 2009. – С. 77-82.
4. Праві партії стають все популярнішими [Електронний ресурс] // УА.Прес: Новини. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/9736>.
5. Шестоперова В. Правий вектор. Єврорадикали [Електронний ресурс] / В. Шестоперова // Європейська правда. – Режим доступу: [http://www.euointegration.com.ua/articles/2014/07/1/7023803/view\\_prin/](http://www.euointegration.com.ua/articles/2014/07/1/7023803/view_prin/).

6. Шепелєв М. Євроскептицизм в ідеології та стратегії політичних партій Великобританії [Електронний ресурс] / М. Шепелєв, Є. Артьомова // Політологічні записки. – Режим доступу: [file:///C:/Users/admin/Downloads/Polzap\\_2011\\_4\\_13.pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/Polzap_2011_4_13.pdf).
7. Яковлев П. Европейский союз после парламентских выборов: суровые реалии «новой нормы» [Электронный ресурс] / П.Яковлев // Перспективы. – Режим доступу: [http://www.perspektivy.info/rus/gos/jevrolejskij\\_sojuz\\_posle\\_parlamentskih\\_vyborov\\_surovyje\\_realii\\_novoj\\_normy\\_2014-07-03.htm](http://www.perspektivy.info/rus/gos/jevrolejskij_sojuz_posle_parlamentskih_vyborov_surovyje_realii_novoj_normy_2014-07-03.htm).
8. International relations European People's Party Group [Electronic Resource] // EPP Group in the European Parliament. – Access Mode: <http://www.epp.eu/beyondtheeu.asp?z=5C58>.
9. Results of the 2014 European elections [Electronic Resource] // European Parliament. – Access Mode: <http://www.results-elections2014.eu/en/election-results-2014.html>.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 11.09.2016 р.*

*Рекомендовано до друку д.політ.н., професором **Монолатієм І. С.**,  
д.політ.н., професором **Бурдяк В. І.** (Чернівці)*

## **THE INSTITUTIONAL DIMENSION OF BRITISH EUROSCEPTICISM: CONTEMPORARY STATUS AND SPECIAL FEATURE OF DEVELOPMENT**

**H. V. Vahniak**

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;  
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;  
ph. +380966986131; e-mail: whalyna@gmail.com*

*The concept «Euroscepticism» first appeared in the UK in the 70-ies of XX century, among the opponents of the country's membership in the European Union.*

*Today, the term «Euroscepticism» is used when we talk about negative and sceptic attitude to European integration. Besides the general non-acceptance of integration in the European Union, eurosceptics make a protest against separate spheres of community activities, against the introduction of the single currency “Euro”, construction of supranational entities and federalization. More and more the opponents of European integration speak in support of maintenance of nation states, their sovereignty and express concern that further integration eliminates national sovereignty of nation states.*

*Today, the eurosceptics in UK take strong positions. Their political parties with their programs share common ideological views and beliefs. First, the British don't share the ideas of creating a single European state,*



*because countries with different traditions, cultural value and languages can be transformed into a homogeneous Union.*

*In addition to the above, the eurosceptics are convinced that the European Union affects the political situation in the UK; they strongly oppose the country's accession to the Euro area. Opponents of European integration assert that the sovereignty and liberty of Britain is limited to the activities of the institutions of the European Union, which increases their control from the national to the supranational level.*

*As stated above the increase of Euroscepticism in the last decade promoted to the emergence and development of many parties and organizations in Europe and in the UK with certain anti-European sentiments. These include: the British Conservative Party, the British National Party. The organizations of the Eurosceptic include: «The Bruges Group», «Business for Sterling», «Congress for democracy», «Europe of Nations», «the New Alliance» and «Free Britain». However, the main, the largest and most powerful party is United Kingdom Independence Party.*

*In the UK, in the native country of euroscepticism, on 23 June 2016 took place a referendum of membership of the EU, and United Kingdom Independence Party became the head of the campaign of withdrawal from the European Union.*

*So, today, euroscepticism includes all political forces, both the left and especially right, which don't support or European idea, or its institutional embodiment. All these facts induce to more thorough and in-depth study of the causes, prerequisite of euroscepticism in member-countries of the EU, because the euroskeptics with every next election strengthen its position in the European Parliament. It may have a negative influence on the European integration policy of the European Union, what is not interested Ukrainian side.*

**Key words:** *European Parliament (EP), European Union (EU), Political parties, political groups, Euroscepticism (Anti-EUism).*